

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskår

Försäkringskassans kontrollutredningar under 2011

Inledning

Försäkringskassan ska verka för en lagenlig och enhetlig rättstillämpning av socialförsäkringen och andra förmåner och ersättningar som enligt lag eller förordning ska handläggas av myndigheten. Försäkringskassan ska säkerställa att felaktiga utbetalningar inte görs och motverka bidragsbrott. För att stärka förtroendet för socialförsäkringen är det nödvändigt att Försäkringskassan arbetar för att förhindra felaktiga försäkringsbeslut och utbetalningar samt motverka bidragsbrott.

Försäkringskassans kontrollarbete är proaktivt. Det ska bli rätt försäkringsbeslut och utbetalning från början. Försäkringskassan arbetar därför kontinuerligt med att kartlägga och förbättra kontrollstrukturen i försäkringshandläggningen. Det proaktiva arbetet innebär även att det ska vara lätt för de försäkrade att göra rätt från början, bland annat genom att det ska finnas tydlig information, upparbetade kundkanaler och en väl fungerande självbetjäning.

I denna rapport redovisas Försäkringskassans kontrollutredningar under 2011. Dessutom redovisas resultatet av polisanmälningarna, det vill säga de inkomna besluten från polis, åklagare och domstol under 2011.

Resultaten av 2011 uppvisar en stabil utveckling. Vi har höjt vår förmåga att identifiera felaktiga utbetalningar, inte minst i samverkan med andra myndigheter.

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskar

Sammanfattning

Försäkringskassan avslutade 20 378 kontrollutredningar under 2011. I utredningarna framkom felaktiga utbetalningar som sammanlagt resulterade i ett återkravsbelopp på cirka 282 miljoner kronor. Dessutom ledde utredningarna till beslut om avslag, ersättningarna skulle upphöra och minskad ersättning som i sin tur genererade en bedömd framtida besparing på 727 miljoner kronor. Resultaten av 2011 uppvisar en stabil utveckling. Vi har höjt vår förmåga att identifiera felaktiga utbetalningar, inte minst i samverkan med andra myndigheter.

- Totalt gjordes 1 546 polisanmälningar under året vilket är en ökning med 475 polisanmälningar jämfört med 2010. Årets resultat ligger dock i nivå med tidigare resultat från 2008 (1 746 st) och 2009 (1 419 st).
- Under 2011 har nästan en fjärdedel, 4 787 utredningar, av samtliga kontrollutredningar lett till en åtgärd¹. Det är en ökning med nästan 400 åtgärder från 2010.
- Antalet impulser från andra myndigheter har ökat med ungefär 500 impulser från föregående år till sammanlagt 3 451 impulser.
- Även antalet impulser internt, från Försäkringskassans handläggare, har ökat med drygt 700 impulser till sammanlagt 5 108 impulser.
- Återkraven för assistansersättning har ökat från drygt 19 miljoner kronor 2010 till 42 miljoner kronor för 2011. Även antalet polisanmälningar har ökat inom assistansersättningen från 9 under 2010 till 53 under 2011.

¹ Med åtgärd avses avregistrering, avslag, ersättning upphör, återkrav, minskad ersättning, eller kombinationer av dessa.

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskar

Kontrollutredningar

Försäkringskassan har särskilt utsedda handläggare som utreder ärenden när det finns misstanke om att den försäkrade avsiktligt gjort fel. Impuls till dessa kontrollutredningar kan uppstå i samband med en ansökan, det vill säga innan ersättning har betalats ut, under tid med pågående ersättning och efter att ersättning har betalats ut.

En kontrollutredning kan startas genom en extern anmälan från allmänheten, intern impuls från handläggare eller genom en underrättelse från annan myndighet. En utredning kan också startas genom en riktad kontroll initierad av Försäkringskassan.

Försäkringskassan ska innehålla eller minska ersättningen i samband med att kontrollutredning om någon beviljats en ersättning som hon eller han inte har rätt till, detta oavsett om felet är oavsiktligt eller avsiktligt. Försäkringskassan ska därefter ta ställning till om den försäkrade ska betala tillbaka den felaktigt utbetalda ersättningen.

Försäkringskassan polisanmäler alla misstänkta bidragsbrott i enlighet med bidragsbrottslagen (2007:612).

Organisation av arbetet med kontrollutredningar

Försäkringskassan har särskilt utsedda utredare för de ärenden där det finns misstankar om att en försäkrad medvetet får eller försökt få ersättning på felaktiga grunder. En kontrollutredning kan initieras i samband med en ansökan om ersättning, under pågående ersättning eller efter det att ersättning har betalats ut.

Under 2011 har Försäkringskassan haft cirka 140 årsarbetare som arbetat med kontrollutredningar. Arbetet är koncentrerat till 12 enheter runt om i Sverige.

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskrär

Resultat 2009–2011

Tabell 1. Försäkringskassans kontrollutredningar 2009–2011

	2009	2010	2011
Startade kontrollutredningar (antal)	21 291	19 680	19 716
Avslutade kontrollutredningar (antal)	23 752	20 112	20 378
Antal polisanmälningar	1 419	1 071	1 546
Andel polisanmälningar av totalt antal utredningar	5,9 %	5,3 %	7,6 %
Antal felaktiga utbetalningar som lett till återkrav eller skadestånd ²	4 069	3 354	3 726
Felutbetald ersättning (miljoner kronor)	354	317	282
Bedömd framtida besparing (miljoner kronor)	578	722	728
Antal beslut som lett till åtgärd	5 442	4 409	4 787
Andel utredningar med åtgärd av alla avslutade utredningar	22,9 %	21,9 %	23,5 %

Observera att det inte finns en direkt koppling i statistiken mellan redovisade polisanmälningar ovan och besluten från polis, åklagare och domstol nedan. Innan en polisanmälan återrapporteras kan det i vissa fall ha gått flera år.

Tabell 2. Beslut från polis, åklagare och domstol 2009–2011

	2009	2010	2011
Antal beslut från polis, åklagare och domstol	1 790	1 101	1 103
Antal strafföreläggande	106	25	30
Antal domar	269	176	178
Antal åtalsunderlåtelse	86	65	45
Andel domar, strafföreläggande och åtalsunderlåtelse	26 %	24 %	23 %
Antal fällande och delvis fällande domar (inkl. strafförelägganden och åtalsunderlåtelse)	320	188	183

² Försäkringskassan har från och med oktober 2011 börjat föra statistik över i hur många kontrollutredningar som Försäkringskassan begär skadestånd. Grundregeln är att felaktiga utbetalningar ska återkrävas enligt reglerna om återkrav, men en del felaktiga utbetalningar går inte att eller är lämpliga att återkräva enligt reglerna för återkrav.

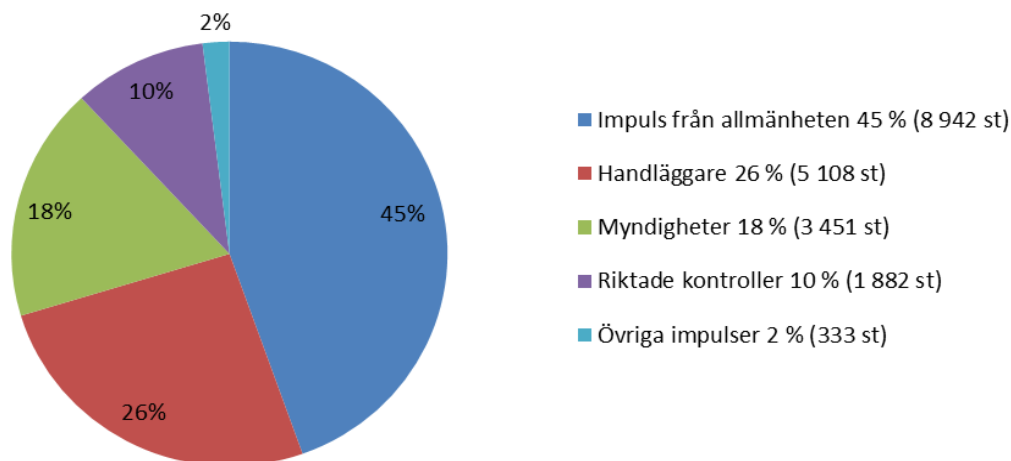
Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskiöld

Påbörjade kontrollutredningar 2011

Under 2011 påbörjades sammanlagt 19 716 kontrollutredningar, vilket innebär att det totala antalet startade kontrollutredningar är ungefär lika många som under 2010.

En stor del av kontrollutredningarna, 8 942 utredningar (45 procent) påbörjades till följd av anmälningar från allmänheten. Andra impulser till kontrollutredning kom från Försäkringskassans handläggare, 5 108 stycken (26 procent), och impulser från myndigheter, 3 451 stycken (18 procent). Dessutom påbörjades 1 882 utredningar (10 procent) genom riktade kontroller.

Diagram 1. Fördelning av impulser till kontrollutredning 2011

Impulser från egna handläggare till kontrollutredning har ökat från föregående år. Under 2011 lämnade Försäkringskassans handläggare drygt 5 100 impulser till kontrollenheten vilket är en ökning med drygt 700 impulser från 2010. Detta är bland annat ett resultat av det proaktiva arbete som Försäkringskassans kontrollenheter arbetat aktivt med de senaste åren. Handläggningen ska innehålla en väl utarbetad kontrollstruktur vilket i förlängningen ska leda till att rätt försäkringsbeslut och utbetalning genomförs från början.

Även impulser från andra myndigheter har ökat med ungefär 500 impulser. Under 2011 inkom 3 451 impulser, 18 procent, från myndigheter. Går man tre år tillbaka till 2008 utgjorde impulser från myndigheter endast 10 procent av det sammanlagda antalet impulser till Försäkringskassans kontrollenheter. En förklaring till denna ökning är lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen som trädde i kraft den 1 juni 2008. Den innebär att myndigheter har skyldighet att lämna impuls till berörd myndighet om man misstänker att felaktig ersättning utbetalas eller har utbetalats.

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskiöld

Polisen, Skatteverket och A-kassan står tillsammans för över hälften, 51 procent, av impulserna från andra myndigheterna. Kommunerna har lämnat en dryg tredjedel, 35 procent.

Ökningen av impulser från andra myndigheter och Försäkringskassans egna handläggare kan vara en av förklaringarna till att åtgärdsfrekvensen har ökat i avslutade kontrollutredningar från 22 procent 2010 till 24 procent under 2011. Av de impulser som kommer från andra myndigheter och från Försäkringskassans egna handläggare leder en relativt hög andel till en åtgärd³, 36 procent respektive 39 procent. Av de impulser som kommer från allmänheten leder endast en dryg tiondel, 11 procent, till en åtgärd.

Avslutade utredningar

Under 2011 avslutade Försäkringskassan 20 378 utredningar, vilket är ungefär lika många som 2010. Nedan redovisas fördelningen av avslutade utredningar på olika förmåner.

Tabell 3. Avslutade kontrollutredningar 2011

Förmån	Antal avslutade utredningar	Andel av totalt antal utredningar
Sjuk- och aktivitetsersättning	4 348	21 %
Bostadsbidrag	3 216	16 %
Sjukpenning	2 501	12 %
Barnbidrag	1 846	9 %
Underhållsstöd	1 766	9 %
Föräldrapenning	1 571	8 %
Bostadstillägg (till personer med sjuk- och aktivitetsersättning)	1 249	6 %
Tillfällig föräldrapenning	1 219	6 %
Ersättning saknas	1 025	5 %
Aktivitetsstöd	488	2 %
Assistansersättning	321	2 %
Arbetskadeföränta	208	1 %
Övriga förmåner ⁴	620	3 %
Totalt	20 378	100 %

³ Med åtgärd avses avregistrering, avslag, ersättning upphör, återkrav, minskad ersättning, eller kombinationer av dessa.

⁴ Aktivitetsersättning, vårdbidrag, handikappersättning, ålderspension, graviditetspenning, bilstöd, barnpension, äldreförsörjningsstöd, tandvårdsstöd och änkepension.

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskår

Återkrav och bedömd framtida besparing

Under 2011 upptäcktes felaktiga utbetalningar i 3 726 kontrollutredningar⁵ med ett sammanlagt belopp på drygt 282 miljoner kronor. Det innebär att något fler ärenden (cirka 400) med felaktig utbetalning ledde till återkrav under 2011 än 2010 och att det totala beloppet på de upptäckta felaktiga utbetalningarna minskade något (cirka 35 miljoner kronor). Utvecklingen ligger på en fortsatt stabil nivå. Det bör även nämnas att återkraven för assistansersättning har ökat från drygt 19 miljoner kronor under 2010 till 42 miljoner kronor för 2011, vilket grundas i den satsning som Försäkringskassan har påbörjat i samarbete med andra myndigheter under 2011.

Många kontrollutredningar leder till att ersättning minskas och betalas ut med ett lägre belopp eller att ersättningen upphör⁶. De utbetalningar som skulle ha betalats ut felaktigt om de inte blivit stoppade bedömdes uppgå till nära 727 miljoner kronor. Försäkringskassan benämner detta belopp som besparingsbelopp⁷. Besparingsbeloppet ligger på samma nivå som 2010.

Tabell 4. Upptäckta felutbetalningar vid kontrollutredningar 2011 (miljoner kronor)

Förmån	Fel utbetalt belopp	Andel av totalt fel utbetalt belopp	Besparingsbelopp	Andel av totalt besparingsbelopp
Sjuk- och aktivitetsersättning	99	35 %	308	42 %
Assistansersättning	42	15 %	32	4 %
Sjukpenning	33	12 %	4	1 %
Barnbidrag	26	9 %	172	24 %
Föräldrapenning	20	7 %	5	1 %
Arbetskadeföränta	16	6 %	44	6 %
Underhållsstöd	13	5 %	126	17 %
Bostadstillägg (till personer med sjuk- och aktivitetsersättning)	12	4 %	10	1 %
Bostadsbidrag	11	4 %	11	2 %
Tillfällig föräldrapenning	5	2 %	<1	0 %
Övriga förmåner	5	2 %	15	2 %
Totalt	282	100 %	727	100 %

⁵ Detta avser alla kontrollutredningar där man antingen ställt ett återkrav eller begärt skadestånd.

⁶ Begreppet *ersättningen upphör* har ersatt det tidigare begreppet *indragning* på grund av begreppsändring i och med den nya socialförsäkringsbalken.

⁷ Besparingsbeloppet är en bedömning av hur mycket ersättning som skulle ha gått ut felaktigt om ersättningen inte hade avslagits, satts ned eller stoppats. Besparingsbeloppet beräknas utifrån hur lång tid den försäkrade skulle ha fått den aktuella förmånen om den inte hade stoppats. Om det belopp som den försäkrade skulle ha fått inte är känt används ett schablonbelopp som grund för beräkningen. Det innebär att tidsbegränsade ersättningar beräknas på den tid som det är kvar av den beviljade tiden, om den inte hade stoppats. För ersättningar som inte är tidsbegränsade har Försäkringskassan tagit fram schabloner utifrån när nästa efterkontroll eller förnyad prövning av ärendet skulle ske.

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskår

Riktade kontroller

Försäkringskassan genomför varje år olika riktade kontroller. Med en riktad kontroll avses en kontroll som utförs inom en begränsad tid och av ett begränsat antal ärenden. Kontrollerna riktas mot de områden där risken för felaktigheter bedöms som stora och där omfattningen av felaktiga utbetalningar bedömts som höga. Dessa riktade kontroller är en viktig del av Försäkringskassans samlade åtgärder för att hantera risker för felaktiga utbetalningar. De riktade kontrollerna som genomfördes under 2011 har omfattat sjuk- och aktivitetsersättning, sjukpenning, barnbidrag, föräldrapenning, sjukpenninggrundande inkomst samt EU-familjeförmåner.

Under 2011 avslutades 1 888 kontrollutredningar till följd av en riktad kontroll⁸. Dessa kontrollutredningar utgör drygt 9 procent av det totala antalet avslutade kontrollutredningar. De felaktiga utbetalningarna som upptäcktes i dessa avslutade kontrollutredningar uppgick till nästan 60 miljoner kronor och besparingsbeloppet bedömdes vara sammanlagt 123 miljoner kronor. Av de felaktiga utbetalningarna som upptäckts till följd av kontrollutredningar (282 miljoner kronor) står de riktade kontrollerna för 21 procent. Av den totala bedömda framtida besparingen på 727 miljoner, står de riktade kontrollerna för 17 procent.

⁸ Huvuddelen av de kontrollutredningar som utretts i en riktad kontroll och som avslutats är en följd av 2011 års riktade kontroller, dock är drygt 300 av dem en följd av riktade kontroller som påbörjats före 2011.

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskär

Antal polisanmälningar

Fler polisanmälningar har gjorts under 2011 jämfört med 2010. Det är främst inom förmånerna föräldrapenning, bostadsbidrag, barnbidrag och underhållsstöd samt assistansersättning som polisanmälningarna har ökat. I statistiken över polisanmälningar (se tabell 5) redovisas fördelningen mellan de olika förmånerna. Statistiken visar inte hur många personer som har blivit polisanmälda. En person kan ha fått flera olika förmåner felaktigt, vilket i statistiken redovisas som flera polisanmälningar.

Sedan bidragsbrottslagen infördes den 1 augusti 2007 har polisanmälningarna minskat år för år, men under 2011 har antalet ökat jämfört med 2010. Det är emellertid svårt att dra slutsatser av de förändringar som skett mellan åren och utvecklingen av antalet polisanmälningar kan inte ligga till grund för någon bedömning av förändringar om antalet brott mot socialförsäkringen. Under 2011 har Försäkringskassan förtydligat hur myndigheten ska bedöma om ett ärende ska polisanmälas. Genom bidragsbrottslagen fick Försäkringskassan högre krav på sig att göra en noggrannare uppsåtsbedömning än tidigare. För att Försäkringskassan ska ställa återkrav räcker det med att personen skäligen borde ha insett att han eller hon fått ersättning felaktigt, vilket förklarar varför återkrav ställs i många fler ärenden än vad som blir polisanmälda.

Tabell 5. Antal polisanmälningar 2011

Förmån	Antal polisanmälningar	Andel av samtliga polisanmälningar
Barnbidrag	250	16 %
Föräldrapenning	237	15 %
Sjuk- och aktivitetsersättning	217	14 %
Sjukpenning	189	12 %
Bostadsbidrag	165	11 %
Tillfällig föräldrapenning	132	9 %
Bostadstillägg (till personer med sjuk- och aktivitetsersättning)	99	6 %
Underhållsstöd	93	6 %
Assistansersättning	53	3 %
Arbetskadeliivränta	18	1 %
Övriga ersättningar	93	6 %
Totalt	1 546	100 %

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskår

Beslut från polis, åklagare och domstol

Polis, åklagare och domstol rapporterade under 2011 resultatet av 1 103 polisanmälningar⁹ vilket ligger på samma nivå som 2010. Av de återrapporterade besluten avgjordes 23 procent, det vill säga 253 stycken, i domstol eller resulterade i strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse¹⁰. Andelen beslut från polis, åklagare och domstol som ledde till dom, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse är ungefär densamma som 2010.

Antalet fällande domar eller delvis fällande domar (inklusive strafförelägganden) uppgick till 183 stycken under 2011. Merparten av påföljderna resulterade i villkorligdom och/eller böter. I 32 fall utdömdes ett fängelsestraff.

Tabell 6. Beslut från polis, åklagare och domstol 2011

Förmån	Avskrivet	Fällande dom	Friande dom	Strafföreläggande	Åtalsunderlåtelse	Totalt
Barnbidrag	204	1			2	207
Sjukpenning	114	31	5	8	7	165
Föräldrapenning	114	13		6	3	136
Sjuk- och aktivitetsersättning	74	43	5	2	7	131
Tillfällig föräldrapenning	82	15		8	5	110
Bostadsbidrag	82	11	3	1	7	104
Bostadstillägg (till personer med sjuk- och aktivitetsersättning)	49	13	4	2	5	73
Underhållsstöd	60	3	2	1	2	68
Arbetskadelivränta	29	9	2			40
Assistansersättning	5	6	1	1		13
Övriga ersättningar	37	8	3	1	7	56
Totalt	850	153	25	30	45	1 103

⁹ Beroende på handläggningstiderna hos de rättsvårdande myndigheterna (polis, åklagare och domstol) kan det dröja flera år innan Försäkringskassan får besked om resultatet av en polisanmälan. Statistiken över de beslut som inkommit från polis, åklagare och domstol under en viss period har därför inte något samband med statistiken över de polisanmälningar som gjorts under samma period.

¹⁰ Åtalsunderlåtelse innebär att åklagaren har beslutat att inte väcka åtal, trots att åklagaren anser att den misstänkte är skyldig. Det kan till exempel ges när en person nyligen fått ett straff för ett annat brott och det aktuella brottet inte skulle leda till att straffet skärptes.

Huvudkontoret
Enheten för kontrollfrågor
Verksamhetsprocesser
Linus Nordenskar

Samverkan

Försäkringskassan samverkar med andra myndigheter och andra samverkanspartner för att förhindra felaktiga försäkringsbeslut och utbetalningar. Det handlar både om övergripande samverkan och om samverkansinsatser som är knutna till hanteringen av specifika förmåner. Lokalt och regionalt har Försäkringskassans kontrollutredare regelbundna möten med flera olika myndigheter. Vilka myndigheter det handlar om varierar från ort till ort. De vanligaste är Skatteverket, Kronofogdemyndigheten och den lokala polismyndigheten. Det förekommer att Skatteverkets skattebrottsenhet deltar i möten på vissa orter.

Försäkringskassan deltar i samverkan mot organiserad grov brottslighet. Representanter från Försäkringskassan deltar i möten inom regionala underrättelsecenter (RUC) samt det nationella underrättelsecentret (NUC). Målet är att fokusera på nyckelpersoner och andra stödjande personer inom den organiserade brottsligheten och den därmed sammanhängande ekonomiska brottsligheten och därigenom försvåra för den organiserade brottsligheten att verka. Denna samverkan har utvecklats och förväntas för Försäkringskassans del ge ytterligare effekter, bland annat när det gäller brott inom assistansersättningen.